

INDIJSKO-PAKISTANSKI RAT 1971. GODINE

Indijsko-pakistanski rat (od 3. do 16. decembra 1971. godine) karakterističan je po događajima koji su mu prethodili, odnosno uzrocima zbog kojih je nastao, po načinu i oblicima izvođenja borbenih dejstava zaraćenih strana i po posledicama nastalim u toku i neposredno posle završetka rata.

Osnovni uzroci sukoba. Uzroci indijsko-pakistanskog sukoba vuku korene još iz vremena nastanka Indije i Pakistana kao samostalnih država 1947. godine (pa i pre toga), a leže u unutrašnjim suprotnostima Pakistana i u prirodi i kompleksnosti indijsko-pakistanskih odnosa, koji su 1971. ušli u akutnu krizu.

Bivše britanske kolonijalne vlasti, rukovodeći se principom »podeli pa vladaj«, sistematski su razvijale netrpeljivost između muslimanskog i ostalog stanovništva na tlu tadašnje Indije. Tako je za vreme britanske kolonijalne vladavine u Indiji došlo do dubokih razmimoilaženja između dve najveće grupacije stanovništva — Indusa i Muslimana. Ta razmimoilaženja su u toku diskusija o osamostaljenju Indije u još većoj meri produbljena, pa su uzeta kao osnova za podelu Indije na dve samostalne države, odnosno za grupisanje muslimanskog stanovništva u posebnu državu — Pakistan. Međutim, nakon stvaranja ovih država stanovništvo ni Indije ni Pakistana nije bilo homogeno, jer je u Indiji ostao znatan broj Muslimana, a u Pakistanu Indusa. Zbog toga je došlo do velike migracije u kojoj je obostrano uzelo učešća oko 17 miliona ljudi. Ova preseljavanja praćena su žestokim sukobima, u kojima je izgubilo živote više od pola miliona ljudi.

Pakistanu su prilikom njegovog stvaranja pripala dva teritorijalno odvojena dela — zapadni, koji su sačinjavale provincije Pendžab, Sind, Bahičistan i Severozapadna granična oblast, ukupne površine oko 800.000 km², i istočni (Istočni Bengal, kasnije preimenovan u Istočni Pakistan), površine oko 140.000 km². Ova dva dela Pakistana razdvajala je indijska teritorija širine oko 1.700 km.

Vidljivo je da je Pakistan bio veštačka tvorevina, koju je prema zamisli njegovih tvoraca trebalo da povezuje jedinstvena religiozna pripadnost stanovništva. Međutim, izuzev religiozne povezanosti nije bilo gotovo nijednog drugog bitnog faktora koji bi uticao na spajanje ova dva prostorno odvojena dela Pakistana. Naprotiv, bilo je više fundamentalnih razlika i suprotnosti između stanovništva Istočnog i Zapadnog Pakistana. U Istočnom Pakistanu stanovništvo je prilično homogeno. Ima jedinstven

bengalski jezik i bengalsku kulturu. U Zapadnom Pakistanu stanovništvo je višejezično i u pojedinim provincijama ima različitu tradiciju, običaje i kulturu.

Pakistan je industrijski nerazvijena zemlja, a ima i ograničena prirodna bogatstva. Ubraja se među najsiromašnije zemlje sveta sa manje od 100 dolara dohotka po glavi stanovnika. Zapadni Pakistan je nešto razvijeniji, ali je njegova privreda heterogena. Istočni Pakistan tradicionalno proizvodi jutu, pirinač i čaj. On je, u stvari, bio glavni izvor stranih sredstava plaćanja, na bazi izvoza jute, koja su se putem raznih kanala prelivala u Zapadni Pakistan, gde je bilo sedište centralne vlade. To je, pored ostalog, bila stalna jabuka razdora između Istočnog i Zapadnog Pakistana.

Pobuna u Istočnom Pakistanu i problem izbeglica. Dugo vremena su u Istočnom Pakistanu postojale snage koje su zahtevale veću ekonomsku i političku samostalnost, a nakon pobede na izborima u decembru 1971. rukovodstvo Avami lige, sa šekom Mudžiburom Rahmanom na čelu, zatražilo je punu autonomiju Istočnog Pakistana. Pregovori koji su usledili između rukovodstva Avami lige i centralne vlade u Islamabadu nisu doveli do pozitivnih rezultata. Naprotiv, Avami liga je zabranjena, a deo njenog rukovodstva zatvoren. To je izazvalo talase nezadovoljstva, protesta i pobuna. Krajem marta 1971. (23. 3.) centralna vlada je donela odluku da protiv pobunjenika u Istočnom Pakistanu upotrebi jedinice regularne armije, koje su zauzele veći broj gradova i naseljenih mesta. Tom prilikom većina političkih i intelektualnih vođa u Istočnom Pakistanu je zatvorena ili proterana, a red u gradovima je barem prividno uspostavljen. Međutim, otpor nezadovoljnog stanovništva je nastavljen, posebno u vangradskim područjima, gde je pokret Mukti Bahini (Oslobodilački pokret Istočnog Pakistana) jačao i organizacijski se učvršćivao. U toku letnjeg monsunskog perioda, kada su dejstva regularne armije bila otežana, jedinice ovog pokreta su pojačale svoju aktivnost.

Snage Mukti Bahini su se opremale sredstvima dobijenim iz Indije, a delimično i zaplenjenim naoružanjem. One su organizovale centre za obuku i uporišta na vlastitoj teritoriji i u zagraničnim oblastima Indije. Do jeseni 1971. ove snage su narasle na oko 70.000 ljudi, organizovanih u niže taktičke jedinice i dosta dobro naoružanih. Starešinski kadar tih jedinica sačinjavali su pretežno bivši oficiri pakistanske armije i milicije, koji su prešli na stranu pobunjenika. Komandant snaga Mukti Bahini bio je pukovnik Osmani, takođe bivši oficir pakistanske armije.

Uporedo sa jačanjem oslobodilačkog pokreta i intenziviranjem dejstava njegovih jedinica, pojačavan je teror vojnog režima Jahie Kana protiv civilnog stanovništva. Zbog toga su mnogi stanovnici Istočnog Pakistana morali da napuste domove i potraže sigurnija mesta u unutrašnjosti zemlje ili u susednoj Indiji. Tako je do jeseni 1971. broj pakistanskih izbeglica u Indiji narastao na oko 11 miliona, što je stvorilo velike administrativne i finansijske teškoće indijskoj vladi, koja je bez uspeha pokušavala da problem pakistanskih izbeglica internacionalizuje.

Moralna podrška i materijalna pomoć Indije oslobodilačkom pokretu Istočnog Pakistana i problem pakistanskih izbeglica stvorili su gotovo nepremostive teškoće između ove dve susedne zemlje. Njihovi međusobni odnosi, koji su i ranije bili loši, delom i zbog Kašmira za koji su obe

zainteresovane i na koji polažu pravo,¹, naglo su se pogoršavali. Incidenti na granicama su bili učestali i pojačavali su se, tako da su sredinom novembra 1971. poprimili zabrinjavajuće razmere. Krajem novembra (23. 11.) pakistanski predsednik Jahia Kan je proglasio vanredno stanje i obe zemlje su otpočele ratne pripreme.

Odnos i grupisanje snaga. Mada su i Indija i Pakistan preduzimali izvesne ratne pripreme, obe zemlje su ušle u rat, uglavnom, sa mirnodopskim snagama i iz mirnodopskog rasporeda.

Odnos snaga Indije i Pakistana uoči izbijanja sukoba

Snage i sredstva	Z e m l j a		Relativni odnos snaga
	Indija	Pakistan	
Brojno stanje OS — ukupno	980.000	392.000	2,5:1
— KoV	860.000	365.000	2,3:1
— RV	80.000	17.000	4,7:1
— RM	40.000	10.000	4:1
Divizija KoV (ekvivalent)	27	15	1,9:1
Tenkova	1.450	870	1,6:1
Artiljerijskih oruđa oko	3.000	1.100	2,8:1
Borbenih aviona	650	285	2,7:1
Borbenih brodova	68	36	1,8:1

Međutim, indijske snage su bile raspoređene u četiri približno jednake grupacije: na istočnom frontu (prema Istočnom Pakistanu), na centralnom frontu (prema Kini), na zapadnom frontu (prema Zapadnom Pakistanu) i u unutrašnjosti zemlje kao rezerva vrhovnog komandovanja (PVK). Takav mirnodopski raspored oružanih snaga Indije ostao je, uglavnom, nepromenjen, sem što su, prema američkim podacima, sa centralnog »fronta« skinute dve divizije i prebačene prema Istočnom Pakistanu. Znači, prema Pakistanu je neposredno bila orijentisana polovina oružanih snaga Indije, a posredno još jedna četvrtina (snage RVK).

Pakistan je veći deo snaga imao u zapadnom, a manji u istočnom delu zemlje, tako da je odnos snaga pre i u vreme izbijanja sukoba na zapadnom frontu bio približno jednak, dok je na istočnom frontu bio izrazito u korist Indije. Na istočnom frontu, naime, Indija je imala 8 divizija KoV i 8 do 10 eskadrona borbene avijacije — ukupno oko 180.000 ljudi (160.000 u KoV i 20.000 u RV), sa 200 tenkova i 180 borbenih aviona. Kopnene snage Indije su bile pod komandom general-potpukovnika A. J. Aurora (u Kalkuti), kome su bile potčinjene tri komande korpusa (zapadnog, severnog i istočnog), a posle izbijanja sukoba i komanda oslobodilačkih snaga Istočnog Pakistana. U Bengalskom zalivu Indija je imala jedan nosač aviona i nekoliko drugih ratnih brodova.

Do proleća 1971. u Istočnom Pakistanu su redovno bile dve divizije KoV i jedan skvadron borbene avijacije. U proleće 1971. tamo su prebačene još dve divizije KoV, tako da su uoči izbijanja neprijateljstava u Istočnom Pakistanu bile četiri ojačane divizije KoV i jedan skvadron RV

¹ Kašmir je bio povod za dva oružana sukoba između Indije i Pakistana — 1947/48. i 1965. godine.

— ukupno oko 75.000 ljudi (73.000 u KoV i 2.000 u RV), sa oko 100 tenkova i 18 aviona. Te snage su bile pod komandom general-potpukovnika A. K. Nazia (u Daki). U Bengalskom zalivu pakistanska RM je imala samo jednu podmornicu i nekoliko pomoćnih brodova. Pakistanske snage u Istočnom Pakistanu bile su potpuno odsečene od glavne baze — Zapadnog Pakistana, a sem toga neposredno okružene neprijateljski raspoloženim stanovništvom i izložene dejstvima jedinica oslobodilačke armije Istočnog Pakistana. (Šema 1)

Početak i tok sukoba. Ratna dejstva u trećem po redu oružanom sukobu između Indije i Pakistana otpočela su 3. decembra 1971. bez formalne objave rata. Indijski izvori navode da je toga dana u 17,47 časova RV Pakistana preduzelo napad na aerodrome u severozapadnom delu Indije, s ciljem da parališe indijsko RV i olakša napad snaga vlastite KoV na tzv. zapadnom frontu. Šest časova kasnije indijske snage su odgovorile gotovo istovremenim napadom na zapadnom i na istočnom frontu, i to prvo udarima iz vazduha, a zatim dejstvima jedinica KoV.

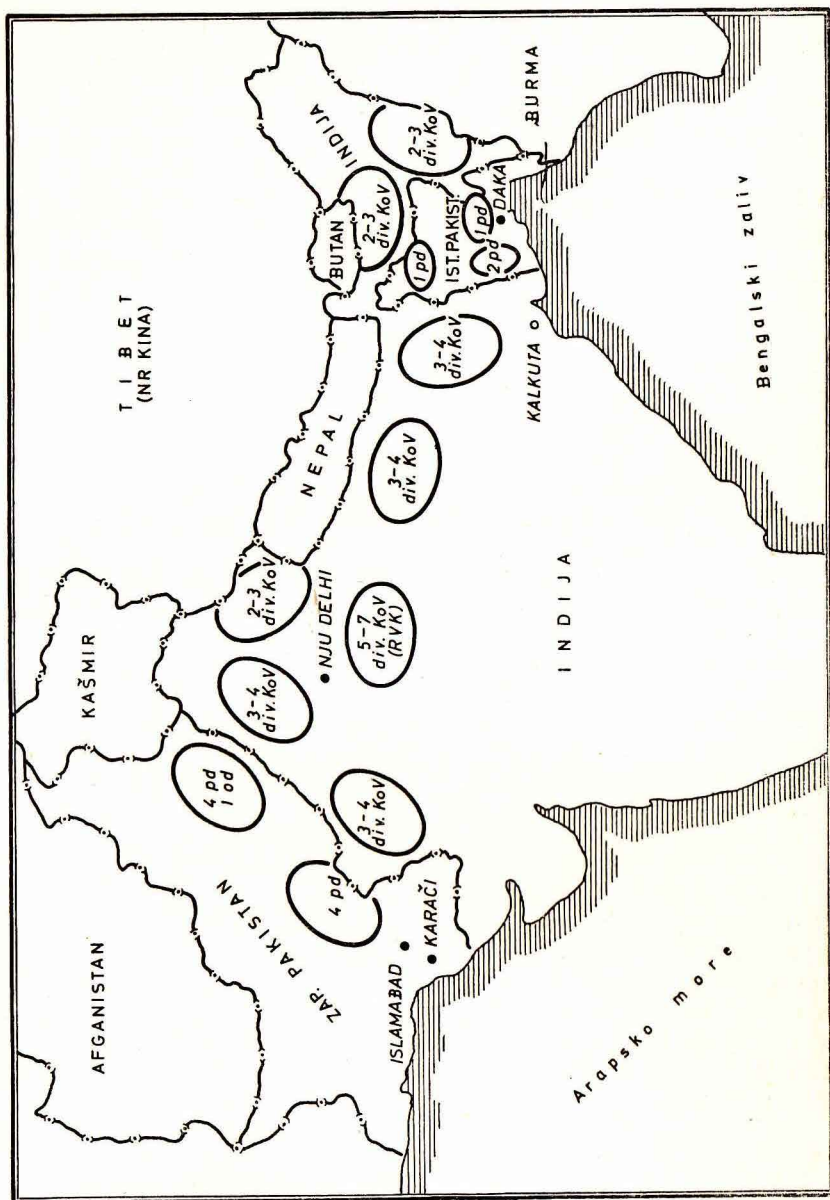
Početni napadi pakistanskog RV na *zapadnom frontu*, koji su nastavljeni popodne 3. 12. i u toku noći 3/4. 12. nisu dali veće rezultate, jer je indijsko RV na vreme preduzelo odgovarajuće mere obezbeđenja i zaštite. Nasuprot tome, napadi indijskog RV bili su dobro usmereni i uspešno izvedeni. Uzastopnim dejstvima iz vazduha prvih dana rata većina aerodroma u Zapadnom Pakistanu je onеспособljena, uništen je znatan broj skladišta municije i pogonskog goriva, a komunikacije koje izvode na front su razorene. To je imalo bitnog uticaja na tok i ishod dejstava snaga pakistanske KoV na ovom frontu. Pakistan je, naime, glavninu kopnenih i vazduhoplovnih snaga imao u zapadnom delu zemlje, smatrajući da će se glavni okršaj u sukobu odigrati upravo na zapadnom frontu, gde će njegove kopnene snage, nakon neutralisanja indijskog RV dejstvima iz vazduha, iskoristiti izvesne prednosti (povoljan borbeni raspored² i manevarske sposobnosti jedinica) radi prodora u Kašmir i na teritoriju Indije. Međutim, do operacija većih razmera na ovom frontu nije došlo; borbe su se vodile na odvojenim pravcima i bile su manjeg zamaha i intenziteta.

Snage pakistanske KoV su, sledeći neuspele udare iz vazduha, preduzele napade na sektoru Čamb u Kašmiru i Punč u Džamu (na tromeđi Indije, Pakistana i Kašmira). Napad snaga jedne ojačane divizije na sektor Čamb usledio je u večernjim časovima 3. decembra. Razvile su se žestoke borbe, koje su neprekidno trajale punih 72 časa i nastavljene su sve do kraja rata. Indijske snage, koje su bile inferiorne na ovom sektoru fronta, morale su da se povuku preko r. Munavar Tavi, koju su pakistanske jedinice prešle 3. decembra. Međutim, njihovo dalje napredovanje zaustavile su jedinice indijske KoV na već ranije pripremljenim položajima.

I u napadu na Punč Pakistanci su upotrebili snage jačine jedne divizije, koje su pokušale, mada bez uspeha, da obuhvatnim manevrom okruže i razbiju branioca.

² Pakistan je sve snage imao orijentisane prema Indiji, jer nije očekivao opasnost od neke druge zemlje ili grupe zemalja.

OSNOVNI RASPORED I GRUPISANJE SNAGA KOV INDIJE I PAKISTANA UOČI SUKOBA

Sema 1

Na ostalim delovima fronta u Kašmiru Pakistan nije upotrebio jače snage, a indijske jedinice su se angažovale uglavnom na obezbeđenje komunikacija i zatvaranje pravaca mogućnog ubacivanja neprijatelja.

Na centralnom delu zapadnog fronta snage pakistanske KoV su preduzele napad na nekoliko odvojenih pravaca, ali bez većih uspeha. Isti je slučaj bio i na jugu — u području provincije Sind. Na nekoliko mesta pakistanske jedinice su prešle granicu i zauzele manje važna uporišta, ali veći prodor, i na širem frontu, nisu ostvarile.

Snage indijske KoV na zapadnom frontu vodile su uglavnom odbrambena dejstva. Na nekoliko mesta su prodrle na pakistansku teritoriju radi razbijanja neprijateljevih jedinica ili zauzimanja komunikacijskih čvorova. U širem području Lahora Pakistan je, na primer, imao jake snage (dve pešadijske i dve oklopne divizije i sredstva ojačanja i podrške) koje su mogle biti upotrebljene prema Kašmiru ili na pravcu Lahor — Delhi. Zato je rukovodstvo indijske KoV preduzelo ofanzivna dejstva na sektoru fronta južno od Džamu kako bi preseklo glavne pravce i otežalo razvoj ove grupacije snaga pakistanske KoV. Tako je došlo do žestokih borbi kod Šakargara, gde su pakistanske jedinice pretrpele teške gubitke, naročito u oklopnim sredstvima.³

Prema tome, operacije kopnenih snaga na zapadnom frontu nisu poprimile šire razmere i okončane su bez većih posledica. Do očekivane ofanzive pakistanskih snaga na ovom frontu nije došlo, pored ostalog, i zbog unutrašnje krize, koja se odrazila i na komandovanje i rukovođenje oružanim snagama.

Prema Istočnom Pakistanu, na tzv. *istočnom frontu*, dejstva su preduzele gotovo istovremeno indijske vazduhoplovne, pomorske i kopnene snage. U toku prvih 9 časova sukoba indijsko RV je izvršilo oko 200 borbenih letova, dejstvujući po aerodromima i snagama RV Pakistana. Tim dejstvima je većina aerodroma onesposobljena, a svi borbeni avioni, sem tri aviona tipa Sabre, su uništeni. Sutradan su uništena i preostala tri aviona pakistanskog RV, tako da je već u prvih 48 časova neprijateljstava indijsko RV ostvarilo apsolutnu prevlast u vazduhu, koju je zadržalo do kraja rata. Nakon uništenja pakistanske avijacije, indijsko RV je prenelo težište svojih dejstava na podršku jedinica KoV i bombardovanje odabranih ciljeva u dubini neprijateljeve teritorije.

Nekoliko časova nakon otpočinjanja neprijateljstava, indijski ratni brodovi u Bengalskom zalivu potopili su pakistansku podmornicu »Gazi«, koja je navodno imala zadatak da potopi indijski nosač aviona »Vikrant«. Na taj način su i brodovi indijske RM u Bengalskom zalivu obezbedili gotovo punu slobodu manevra i mogućnost neometanog dejstva po ciljevima na kopnu. (Avioni »Sea hawk« sa nosača aviona »Vikrant« su, na primer, intenzivno bombardovali ciljeve u južnom delu Istočnog Pakistana).

Nakon udara iz vazduha, jedinice indijske KoV su preduzele napade sa tri strane — zapadne, severne i istočne. Osnovni pravci dejstava jedinica KoV Indije bili su određeni: a) opštim ciljem napada — u sadejstvu

³ Prema indijskim izvorima, ono što je za Pakistance bio Kem Karan 1955. god. ne, gde su pakistanske jedinice pretrpele teške gubitke u tenkovima, to je u ovom sukobu bio Šakargar. Samo u toku noći 15/16. decembra Pakistanci su, navodno, tu izgubili 45 tenkova tipa »Paton«, a pre toga 33.

sa snagama oslobodilačkog pokreta Istočnog Pakistana što pre razbiti snage branioca i osvojiti čitavu teritoriju Istočnog Pakistana, i b) geografsko-topografskim karakteristikama zemljišta.

Sa zapada, snage KoV su dejstvovale južno od r. Gang, nanoseći glavni udar pravcem Merpur — Čodanga — Daka; snage sa severa su napadale na širokom frontu u međurečju Gang — Bramaputra i na nekoliko pravaca u međurečju Bramaputra — Megna, a snage sa istoka preko pošumljenog planinskog zemljišta, dejstvujući na više odvojenih pravaca. Dejstva jedinica indijske KoV, sa svih pravaca, bila su usmerena prema glavnom gradu Istočnog Pakistana — Daki, koji leži na ušću Magne u Bramaputru, nedaleko od Bengalskog zaliva. (Šema 2)

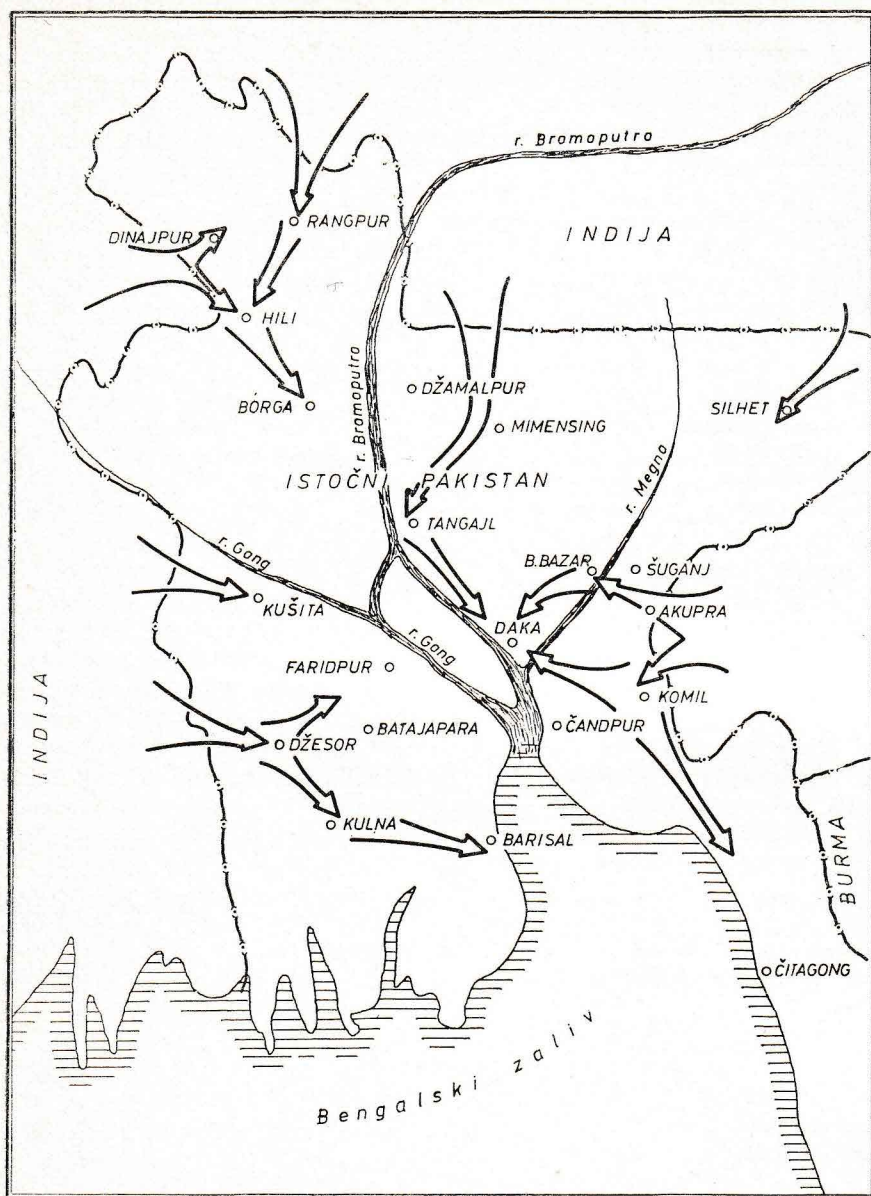
Do Dake, kao krajnjeg objekta napada, najkraći prostor trebalo je da savladaju jedinice koje su dejstvovale sa istoka, a najduži jedinice sa severa u međurečju Gang — Bramaputra. Međutim, jedinice koje su dejstvovale sa istoka morale su da savladaju teško prolazno planinsko zemljište i reku Magna, kao prirodnu prepreku, a one sa zapada i u međurečju Gang — Bramaputra, sem većeg prostora, imale su pred sobom veliki broj prepreka (reka i kanala) i jače organizovanu odbranu neprijatelja. Prema tome, najpovoljnije uslove pružao je pravac koji sa severa u međurečju Bramaputra — Magna vodi prema Daki, što je rukovodstvo indijske KoV na vreme uočilo i iskoristilo za nanošenje težišta napada na tom pravcu.

Pakistanske snage su bile razvučene na širokom frontu, što je uslovljavala dužina indijsko-pakistanske granice (oko 1.500 km). Odbranu su organizovale uglavnom u vidu utvrđenih rejonu i čvorova, i to pretežno u gradovima i oko njih, kao i oko većih naseljenih mesta. Međuprostore su delom kontrolisale slabije snage, a delom su oni bili samo zaprečeni. Takvo organizovanje odbrane nametnula je i situacija koja je pretходила izbijanju sukoba — aktivnost oslobodilačkih snaga Istočnog Pakistana.

Prosečno jedna polovina snaga pakistanske KoV bila je raspoređena na zapadnom sektoru fronta, tj. u rejonu između indijske granice i r. Gang. Jedna četvrtina je bila u širem rejonu Dake, a približno jedna četvrtina severno od Dake. Istočno od Dake položaje su branile samo granične i pomoćne jedinice, jer pakistansko vojno rukovodstvo nije očekivalo napad jačih snaga sa istoka — s obzirom na nepovoljne zemljišne uslove.

Na zapadnom sektoru fronta, jedinice indijske KoV napadale su na više pravaca. Neposredni cilj napada jedinica koje su dejstvovale nešto južnije bio je grad Džesor, udaljen oko 20 km od indijske granice, a onih koje su dejstvovale severnije (duž desne obale r. Gang) — grad Kušita, važna rečna luka i raskrsnica železničkih pruga. Pakistanske jedinice su 7. decembra skoro bez borbe napustile Džesor i povukle se severnije da bi se spojile s delovima u rejonu Kušita i onemogućile prelaz indijskih jedinica preko r. Gang i njihovo napredovanje prema Daki. U rejonu Kušita pakistanske snage su pružale žilav otpor i branile su grad punih 11 dana. Nakon zauzimanja Džesora, indijske snage su nastavile napredovanje pravcem Kulna — Barisal i severno pravcem Faridpur — Daka. 12. decembra su zauzele mesto Kulna, a nekoliko dana kasnije izbile u rejone delte Ganga, zauzevši praktično čitavu

OSNOVNI PRAVCI DEJSTVA JEDINICA INDIJSKE KOV

Šema 2

teritoriju između indijske granice i Ganga. Pakistanske snage iz tog područja su delom razbijene, a delom su se povukle u rejon Dake. U toku povlačenja, one su vršile masovno zaprečavanje i rušenje objekata, naročito mostova na rekama i kanalima, čime je znatno usporavano napredovanje jedinica indijske KoV.

U težnji da što brže prodiru prema jugu, jedinice koje su deystvovalе sa severa u međurečju Gang — Bramaputra zaobišle su nekoliko jače branjenih rejona, ali su zadržane na liniji Dinajpur — Rangpur. U ovim i nekoliko drugih mesta nešto južnije, pakistanske jedinice su pružile prilično jak otpor sa dobro pripremljenih i u fortifikacijskom smislu uređenih položaja. Jedinice indijske KoV koje su deystvovalе na ovom sektoru fronta nisu uspele da potpuno ovladaju teritorijom i izađu iz međurečja sve do kraja rata.

Glavne snage indijske KoV, koje su sa severa napadale između r. Bramaputra i r. Megna, nakon osvajanja Džamalpura, važne raskrsnice železničkih pruga, 7. decembra 1971. godine, nastavile su napredovanje prema jugu pravcem Tangajl — Daka. Pakistanci su pokušali da zaustave prodor indijskih snaga na ovom pravcu ubacivanjem u borbu jednog svežeg bataljona, ali su uspeli samo da odlože pad grada Mimensinga do 12. 12. 1971. Glavnina indijskih snaga zaobišla je utvrđene položaje oko ovog grada i nastavila napredovanje prema Daki; do 12. decembra izbila je pred položaje odbrane glavnog grada Istočnog Pakistana i sa snagama koje su deystvovalе sa istoka preduzela pripreme za napad na Daku.

Na istočnom sektoru fronta jedinice indijske KoV su napadale na više pravaca. Jedna kolona je upućena prema mestu Silhet, koje je u fortifikacijskom smislu bilo dobro utvrđeno i pripremljeno za odbranu. Tu je branilac pružio žilav otpor, pa su Indijci u borbama za ovaj grad upotrebili i vazdušni desant u jačini pešadijskog bataljona. Grad je osvojen, ali borbe su nastavljene u njegovoj okolini sve do predaje Dake. Nešto južnije deystvovalе su dve kolone, koje su do 10. 12. izbile na r. Megna kod mesta Ašuganj, gde su forsirale reku jer je most bio srušen. Tom prilikom je na desnu obalu reke, u rejon Bajrab Bazar, desantiran jedan bataljon sa zadatkom da obezbedi napredovanje glavnine prema Daki. Južnije je napadala još jedna kolona koja je, nakon osvajanja grada Kamil, delom snaga nastavila napredovanje prema Daki, a delom prema jugu. Snage koje su napredovale prema Daki izbile su do 12. decembra u rejon odbrane glavnog grada Istočnog Pakistana.

Tako su devet dana nakon otpočinjanja neprijateljstava indijske snage bile spremne za preduzimanje odlučujućeg napada na Daku. Napad je trebalo da usledi sa severa (iz pravca Tangajl i sa pravca Bajrab Bazar) i sa istoka, nakon savlađivanja r. Megna. Međutim, do očekivanih jačih borbi za Daku nije došlo, jer su pakistanske snage već bile pred potpunim porazom. Još 11. decembra Pakistanci su zatražili pomoć Ujedinjenih nacija radi evakuisanja ljudstva iz Istočnog Pakistana, a tri dana kasnije dr A. M. Malik, guverner Istočnog Pakistana, podneo je ostavku. U isto vreme (14. 12.) načelnik štaba oružanih snaga Indije uputio je poruku pakistanskoj komandi s pozivom na predaju. Sutradan je dobio pozitivan odgovor, a 16. decembra u 16,33 časova potpisan je dokument o predaji svih pakistanskih kopnenih, vazduhoplovnih, pomorskih i pomoćnih snaga u Istočnom Pakistanu. Istoga dana predsednik pakistanskog vojnog režima Jahia Kan podneo je ostavku. Time je okončan treći po redu indijsko-pakistanski sukob, koji je trajao relativno kratko vreme, ali je ostavio značajne posledice.

Posledice i iskustva sukoba. Izbijanje oružanog sukoba između Indije i Pakistana krajem 1971. nije predstavljalo iznenađenje za indijsko-pakistansku i širu svetsku javnost. To je bila samo jedna epizoda u opštoj krizi međusobnih odnosa ove dve susedne zemlje.

Indija je ušla u ovaj rat sa punim uverenjem da će ga dobiti, ali i sa izvesnim strahom od mogućeg uplitanja velikih sila. Velike sile, međutim, nisu pokazivale volju i spremnost da se neposrednije angažuju u ovom sukobu, čime su potvrdile svoju orijentaciju na izbegavanje neposrednog vojnog angažovanja i međusobnog sukobljavanja. Ograničile su se, uglavnom, na diplomatsku aktivnost.

Sovjetski Savez je dao podršku Indiji u borbi protiv Pakistana, mada je ranije isporučivao naoružanje i vojnu opremu i jednoj i drugoj zemlji.

Kina, čiji je stav i moguće reagovanje najviše zabrinjavalo Indiju, javno je osudila Indiju i SSSR, mada nije pokazivala spremnost da se i vojnički angažuje na strani Pakistana, s kojim je počevši od 1965. razvijala svestrane odnose, naročito na vojnom planu.

Sjedinjene Američke Države su pre izbijanja sukoba tražile od Indije i Pakistana da obustave granične incidente i povuku snage u unutrašnjost svojih teritorija, a nakon otpočinjanja neprijateljstava obustavile su vojnu i ekonomsku pomoć Indiji i zabranile isporuke naoružanja Pakistanu.

Mada je Pakistan predviđao ovaj sukob, i u vezi s tim preduzimao odgovarajuće mere, njegove oružane snage, naročito na zapadnom frontu, nisu pokazale značajnije rezultate. Ove snage nisu mogle ozbiljnije da ugroze teritoriju Indije ili Kašmira, mada im je takva uloga bila namenjena na ovom frontu.

Snage u Istočnom Pakistanu bile su isuviše slabe da bi se mogle uspešnije suprotstaviti napadu indijske armije i dejstvima jedinica oslobođilačke vojske. One su bile potpuno izolovane, nisu imale niti materijalno-tehničko snabdevanje, niti bilo kakvu vezu sa glavinom pakistanskih snaga u zapadnom delu zemlje.

Indija se pripremala za ovaj sukob i od početka je težište napada usmerila prema Istočnom Pakistanu, s ciljem da razbije snage i državnu administraciju pakistanskog vojnog režima i omogući uspostavljanje nove, nezavisne vlade u Istočnom Bengalu. Na zapadnom frontu njene snage ograničile su se uglavnom na odbijanje napada pakistanskih snaga i lokalizovanje sukoba.

S obzirom na očekivano reagovanje svetske javnosti i prisutnu opasnost od mogućeg angažovanja neke od velikih sila u ovom sukobu, Indija je želela da sukob reši u svoju korist za što kraće vreme. Oružana dejstva su ipak potrajala skoro dve sedmice. Indijske snage u Istočnom Pakistanu ostvarivale su dosta nizak tempo napada — ispod 10 km na dan, sem na severnom pravcu, između Bramaputre i Megne, gde je tempo napada bio nešto viši (do 15 km na dan). Brži tempo napada onemogućen je otporom koji su pakistanske jedinice pružale iz utvrđenih rejona i čvorova odbrane, postojanjem velikog broja prirodnih prepreka i masovnim zaprečavanjem. (Pakistanci su srušili 400 do 500 mostova i postavili veliki broj minskih polja).

Jedinice indijske KoV, u težnji da što pre izbiju u rejon odbrane Dake, zaobilazile su jača žarišta otpora i češće primenjivale vazdušne desante. Pri tome su značajnu ulogu odigrale i inženjerske jedinice indijske KoV, koje su uklanjale prepreke i postavljale skele i mostove na rekama i kanalima. Napredovanje jedinica indijske armije olakšavala su i dejstva snaga oslobodilačke vojske Istočnog Pakistana.

U celini, indijska armija u napadu na Istočni Pakistan primenila je klasičnu šemu dejstva: nakon temeljite pripreme usledili su udari iz vazduha, posle kojih je došao napad jedinica KoV na više pravaca, uz snažnu podršku iz vazduha i širu primenu vazdušnih desanata. Pakistanske snage u Istočnom Pakistanu pružale su otpor uglavnom u okvirima objektivnih uslova i mogućnosti, dok borbeni potencijal Pakistana na zapadnom frontu nije potpuno iskorišten.

U toku dvonedeljnog rata Indija je imala 10.337 gubitaka u ljudstvu (3.037 poginulih i 7.300 ranjenih), 1.561 zarobljenih, 83 tenka i 54 aviona su bili uništeni ili oštećeni, a jedan ratni brod potopljen. Pakistanski gubici su znatno veći i cene se na 7.982 poginulih, 9.547 ranjenih, i oko 85.000 zarobljenih; oko 220 tenkova i 83 aviona je uništeno ili oštećeno, a 22 ratna broda (2 podmornice, 4 minolovca i 16 patrolnih brodova) su potopljena ili oštećena. Pakistan je izgubio Istočni Bengal, koji je sačinjavao jednu sedminu njegove teritorije i dve trećine stanovništva.

S obzirom na ishod, rat je završen na opšte zadovoljstvo Indije, a naročito njenog vojnog rukovodstva, koje se pokazalo na visini svog zadatka. Odnos snaga na indijskom potkontinentu je izmenjen, a strategijski položaj Indije poboljšan. Indija više ne mora da računa sa dva jaka potencijalna protivnika na svojim granicama (Pakistanom i Kinom), jer je Pakistan »sveden na pravu meru«, kako kaže načelnik Generalštaba oružanih snaga Indije u svojoj knjizi »Pakistan Cut to Size«.

Major
Todor MIRKOVIĆ

LITERATURA:

- *Međunarodna politika* br. 522/72: »Nova situacija na indijskom potkontinentu«, br. 528/72: »Nova situacija na indijskom potkontinentu« i br. 253/72: »Geostrategijski aspekti oslobodilačke borbe Bangladeša«;
- *Glasnik RV i PVO* br. 4/72: »Vazduhoplovstvo u indijsko-pakistanskom ratu 1971. godine«;
- Brošura *The Story of Defense 1947 — 1972*;
- Knjiga *Pakistan Cut to Size*, od D. R. Mankekara, N. Delhi, 1972;
- *Strategic Survey 1971*, London, 1972;
- *U. S. News and World Report* od 13. 12. 1971. godine, članak »Na putu opšteg rata«;
- *Military Review*, br. 5/72, članak »Operacije u Bangladešu«;
- *Österreichische Militärische Zeitschrift*, br. 3/72, članak »Indijsko-pakistanski rat 1971«.